

Södertörns högskola | Interkulturell lärarutbildning mot förskola,
kombinationsutbildning | Utbildningsvetenskap C 30 hp |
Examensarbete 15 hp | Hötterminen 2011

Tankar om pedagogrollen

– en vetenskaplig essä om vad

som utmärker en god pedagog i dagens förskola

Av: Anna Carlsson

Handledare: Jonna Hjertström Lappalainen

Title: Thoughts about the Teacher role – a Scientific Essay on what Makes a Good Preschool Teacher Today

Author: Anna Carlsson

Mentor: Jonna Hjertström Lappalainen

Term: Autumn 2011

Abstract

In this essay I reflect on what makes a good preschool teacher today. I discuss the importance of education, the importance of experience and practical knowledge, but also the importance of capacity for self-reflection and listening. I bring up examples from my workplace, where some think more about their limitations than on what and how much they actually can. Others are more satisfied by what they can and see less of their limits. Some are also lack of the will to see differently and to do changes. We also have different perceptions of the norms and values enshrined in our childhood. What we're from, our various social, cultural and an ethnic background also plays a role in the understanding and the interpretations we make in various situations. I discuss the teacher as a profession and the importance of education, that it is not enough only with experience, it needs to be supplemented with educational and theoretical knowledge to assess, identify, weigh and deliberate well to act as needed in the present moment. Teacher is about to be. Being a good teacher in practice, have practical knowledge. I also discuss the importance of self-reflection. Without the mirror it is only a mirror image without a reflective approach. The good teacher, the more I think, the more I realize that there is no simple answer.

Keywords: preschool, preschool teacher, approach, practical knowledge, the capable child.

Sammanfattning

I denna essä reflekterar jag över vad som utmärker en god pedagog idag. Jag diskuterar vikten av utbildning, vikten av erfarenhet och praktisk kunskap, men även vikten av förmåga till självreflektion och att lyssna. Jag tar upp exempel från min arbetsplats där en del tänker mer på sina begränsningar än på vad, och hur mycket de egentligen kan. Andra är mer uppfyllda av vad de kan och ser mindre av sina begränsningar. En del saknar också viljan att se annorlunda och vilja förändra. Vi har också olika uppfattningar om normer och värderingar som är förankrade i vår barndom. Vad vi kommer ifrån, våra olika sociala, kulturella och etniska bakgrunder spelar också roll i förståelsen, och vilka tolkningar vi gör i olika situationer. Jag diskuterar om pedagog som profession och vikten av utbildning, att det inte räcker med endast erfarenhet utan den behöver kompletteras med pedagogiska och teoretiska kunskaper för att kunna bedöma, urskilja, avväga och överlägga väl för att handla så som behövs i rådande stund. Pedagog handlar om att *vara*. Att vara en god pedagog i praktiken, att ha praktisk kunskap. Jag tar också upp vikten av självreflektion. Utan spegel är man bara en spegelbild utan ett reflekterande arbetssätt. Den goda pedagogen, ju mer jag tänker, ju mer inser jag att det inte finns något enkelt svar.

Nyckelord: förskola, pedagogrollen, förhållningssätt, praktisk kunskap, Det kompetenta barnet

Innehållsförteckning	3
Förord.....	4
Berättelsen.....	5
Syfte, frågeställning och metod	8
Reflektion	9
Vår syn på en god pedagog.....	9
Barnsyn och barndom.....	10
Pedagogrollen.....	12
Det kompetenta barnet.....	13
Kunskap, erfarenhet, praktisk kunskap.....	16
Självreflektion att få syn på sig själv och sin påverkan.....	19
Engagemang.....	22
Ansvar mitt ansvar.....	24
Förhållningssätt.....	25
Avslutande diskussion	27
 Litteratur	

Förord

Under senare delen av mitt yrkesverksamma liv, har jag mer och mer funderat på vad viktigt det är att reflektera över mig själv och mitt eget handlande. Vad jag gör och vad jag säger påverkar och lämnar spår, och jag hoppas att alla som arbetar med människor i allmänhet men med barn i synnerhet, reflekterar över vad det är att vara en förebild.

Den här essän har varit en slags reflektionsresa för mig. Jag har fått en ny syn på utbildning och en ökad förståelse för den praktiska kunskapen. Under de tre år jag studerat vid Södertörns högskola, har jag haft turen att undervisats av underbara lärare som på ett eller annat sätt varit goda förebilder. Jag vill rikta ett särskilt tack till en av dem, Jonna Hjertström Lappalainen, som varit min handledare under examensarbetet.

Tack Jonna!

Anna Carlsson, november 2011

Berättelsen

Det är en helt vanlig dag. Vanlig på så vis att jag är ute med barnen på gården vid förskolan där jag arbetar i en småbarnsgrupp om 15 barn i ett till treårsåldern. Några av barnen och jag sitter i sandlådan och vänder upp en den ena, en den andra sandkakan på kanten. Åh, titta! En stjärna blev det. Barnet känner försiktigt, försiktigt med sin lilla knubbiga hand över den lena sandskapelsen som nyss glidit ut ur sin form. En nöjd min sprider sig i det lilla ansiktet och... svisch! Den lilles näve sveper in i modellen och av den lena kakan finns nu endast utspridd sand kvar. Barnet skrattar och viftar med formen mot mig. Igen! Igen, betyder det. Jag har lärt mig tyda små barns ickeverbala språkhandlingar. Vi fortsätter att gräva, få in sanden i formen, knacka med spaden ovanpå så att sanden däri skall lossna och komma ut som en färdig kaka. Vi räknar också. En efter en och jag är noga med att nämna och benämna de olika matematiska begreppen för det lilla barnet. Inuti, ovanpå, en, flera och så vidare. Det är också ett fantastiskt tillfälle för barnen att öva sin språkliga förmåga, turtagande och inte minst, att bli sedd. Med kamerans hjälp har jag just fått en bra pedagogisk dokumentation. På ett enkelt och fint sätt med en bild kunna visa barnens utveckling och lärande. Är det, det här som menas "att tända stjärn ögon?" Bra! Vad bra du kan! Tänk så mycket du lärt dig idag Ella!¹

Ella ler och petar med sitt sandiga lilla finger på kameradisplayen. Hon vill se bilderna, om och om igen. Först hur hon gräver i sanden med den röda spaden. Sedan hur hon manövrerar in sanden i formen som har struktur av en stjärna, hur hon bankar för att sanden skall lossna och sedan hur hon lyfter den för att beskåda den färdiga sandstjärnan. Minen i hennes ansikte är en blandning av förvåning och förtjusning. Mest förtjusning. Den sekvensen vill hon se flest gånger. Hur hon lyckas. Jag ser hur hon växer flera osynliga centimetrar varje gång bilden visas. Ella tycker mycket om att också jag verkar lika fascinerad över händelsen som hon. Hon pekar glatt på kameran samtidigt som hon med en tvååringsspråk talar om för kamraterna att; "Kom och titta! Kom får ni se!" Fler barn trängs runt min arm där handen håller kameran i ett stadigt grepp. Bild efter bild visas och barnen talar och samtalar ivrigt och glatt och visar igenkännande med hela sin kropp. De pekar på bilden och sedan på barnet vilken just nu visas på fotot. Ett barn tar upp en spade ur sandlådan och visar att: Titta, det var med den här du grävde! Ett annat barn tar upp en hink vilket visar fortsättningen i meningen: "Och det var i den här hinken du öste i sanden!" Så fortsätter återberättandet av alla foton tills varje barn blivit sett. Jag känner en glädje och ett litet sug i maggropen, så där man kan få när man åker fort med bilen över ett gupp, eller när hissen stannar av i farten mot ett våningsplan.

---

¹ Alla namn i texten är fingerade

Vilken förståelse de visar över situationen och för varandra! Det är roligt och väldigt intressant att följa barnens minspel. I ögonen syns alla ord som inte hörs. Barnen har ett fantastiskt samspel och en naturlig växelverkan vilket vi pedagoger annars ägnar enormt mycket tid åt i verksamheten. Att lära dem vänta på sin tur. Jag tänker på vad mycket barnen lär sig hela tiden, varje dag, i samspelet med varandra, och oss pedagoger. Vad mycket tid vi lägger på att planera aktiviteter där barnen ska utvecklas och lära. Det sker ändå. Som nu.

I samma ögonblick kommer Britten och formligen släpper ner Kalle i sandlådan. ”Kan du ta honom en stund, jag orkar inte längre. Han bara gråter hela tiden. Så måste jag ringa ett samtal också. De andra har inte tid just nu, de är med de stora barnen. Jag måste gå. Du får hålla på och fota sen.” Leken i sandlådan bryts för en stund. Luften dallrar, tiden stannar. Det känns som att det går att ta på stämningen som nu infunnit sig där. Barnen har intagit en avvaktande och undrande hållning. De stannar upp i sitt tänkande och sin problemlösning om hur mycket sand som rymmer i hinken och tittar storögt på Britten. Sedan tittar de på mig och på Britten igen. Vad är det som händer? Tycks de små barnens ögon undra. Ja, vad händer? Det undrar jag med. Himlen, som varit oskyldigt blå hela förmiddagen har dragit ihop sig och jag anar regn.

Britten verkar stressad. Både hennes kroppsspråk och den korta tonen visar på det. Det har varit mycket för henne nu en tid. Britten och Åsa har just haft en föräldraaktiv inskolning, då dagarna fylls av ett hundra procentigt engagemang om barn och föräldrar samt information som skall ges och tas emot i ett ständigt flöde. Det gäller att vara uthållig för att mäta med. Britten brinner verkligen för inskolningen. Hon är tillmötesgående mot föräldrar, svarar på alla tänkbara frågor, om hur barn brukar trivas i förskolan och en hel del andra frågor om verksamheten. Ibland när hon inte kan svara skrattar hon förtjusande och med ett övertygande leende säger hon att ”det brukar gå bra ändå.” Britten ställer själv många frågor till föräldrarna om barnen och deras intressen. Föräldrarnas ansiktsuttryck vittnar om att de upplever att här är en personal som ser mig och mitt barn. Här känns tryggt. Britten ler och skrattar mycket, hon är samarbetsvillig, kontaktsökande och aktiv. Ja, hon är faktiskt så aktiv att jag nu befarar att hon ”brunnit upp.” Britten är aktiv och med alla sina sinnen på helspänn att orken nu ebbat ut. Hon är tvär och snäser åt både barn och pedagoger. Dialogen uteblir och lämnas åt korta kommandon. Uthålligheten är som bortblåst och har nu ersatts av pustar och mummel om att hon tycker allt är jobbigt. Det är som att tända en stubintråd som glöder och brinner tills den slutligen når sitt mål och— pang! Det har bara gått fyra dagar, hur ska hösten bli?

Kalle är ett år och har just blivit inskolad tillsammans med sex andra barn av Britten och Åsa. De arbetar tillsammans med ytterligare en kollega på den andra småbarnsavdelningen bredvid den jag arbetar på. Nu står Kalle här och gråter högljutt i sandlådan. Han är ledsen över att hans mamma lämnat honom här med människor han inte är riktigt trygg med ännu och för att han inte förstår att mamma kommer tillbaka. Det kommer att bli roligt på förskolan. Snart. När du är trygg, tänker jag. Jag lyfter upp pojken i knät och han gråter och vältrar sig lite i min famn. Det här känns inte bra. Inte bra alls. Inte för att han är ledsen utan över hur han blev överlämnad, eller rättare sagt lämnad, i sandlådan med en instruktion över hans huvud att nu får jag ta honom. Vad är vi för slags förebilder för barnen när det blir så här? Och vad händer med barnens självkänsla? Känslan för vuxna och för lockelsen att växa? Läggs det en slags skuld på det lilla barnet av att ha stört våra tankar då det gråter? Jag kommer att tänka på Vygotsky, om hans tankar om att våra mentala strukturer och processer kan spåras tillbaka till våra interaktioner med andra och hur andra människor spelar en mycket viktig roll vid den kognitiva utvecklingen (Strandberg 2006, s.48-49).

Med Kalle i knät sveper jag med blicken över gården. Där står storbarnsgruppens pedagoger Sara och Lisa ”de som inte har tid för att de är med de stora barnen”, med händerna i jackfickorna. Ingen fråga eller ansats att vilja hjälpa till. De står nog och observerar barnens lek, tänker jag. Eller inte, rättar jag mig då jag ser att alla barnen befinner sig på andra sidan av gården, i deras rygggläge. Varför denna ovilja? Jag såg i deras blickar att de misstuckte om hur Britten agerade. Hur hon släppte ner Kalle i sandlådan och gick. Varför kommer de då inte fram till mig och hjälper mig med situationen? I sandlådan befinner sig flera av de små barnen och ett par nyinskolade ettåringar har nu stämt in i Kalles gråt. De behöver också en famn eller ett knä att krypa upp i för att söka tröst. Jag tar det ena barnet på mitt andra knä och lägger armen om det andra barnet. En som har både sett och uppfattat situationen är Sofia, hon arbetar på samma avdelning som jag. Med Sofia känner jag en samhörighet där ord ofta känns överflödiga. Vi kan tyda budskap i varandras ögon som förmedlar vår kunskap och erfarenhet om situationen vi befinner oss i och vet vad som förväntas av oss just nu.

Sofia tar ett av de gråtande barnen i famnen och sätter sig i sandlådan och börjar gräva i sanden. Hon gör sandkakor medan hon trallar på en liten glad melodi om hur hon hamrar och spikar och bygger en bil. Jag känner mig gladare till mods och tänker att vad skönt det är med personer som Sofia, som kan, ser och agerar utifrån både sin kunskap och erfarenhet. Hon visar också förståelse för mig och sin egen yrkesroll då det är självklart för henne att medverka i samspelet som pågår i sandlådan, vare sig det är jag eller någon annan kollega

som sitter där med barnen. Kalle har nu tystnat och greppar med sin ena hand om spaden jag hållit i en stund. Den andra handen ligger tryggt kvar i min. Han står där en stund och tittar vad barnen gör, tittar på den sjungande Sofia och tittar på mig. Nu börjar han gräva med spaden, fortfarande med den ena handen kvar i min. Det andra barnet sitter kvar i mitt knä och har nu tystnat. Hon tittar också intresserat på Sofia som sjunger och spikar i luften. Som genom ett trollslag är den goda stämningen tillbaka, med glada skratt, kiv om spadar och formar och att vänta på sin tur. Är det inte solen som skymtar där bakom det stora tunga molnet? En svag vind lämnar en känsla av en smekning på min kind och jag känner doften av löv, jord och mark. Det börjar bli höst.

In genom grinden kommer nu fyra föräldrapar. De ska gå på visning av förskolan med vår förskolechef. De kommer fram till oss och hälsar och talar om vilka de är och vad de ska göra här. De berättar att de går runt i området för att bilda sig en uppfattning om förskolorna som finns där, så att de senare kan göra ett aktivt val för sig och sitt barn. Nu vill de veta mer om vår förskola, hur många barn det är på varje avdelning och i vilken ålder de är i. De vill också veta hur många vi är som arbetar i varje grupp. Sofia berättar om antalet pedagoger och en pappa frågar om det är lika mycket personal på varje avdelning. Eller, pedagoger, rättar han sig genast. Sedan lägger han till: ”förresten, vad är det för skillnad på att vara pedagog och att vara personal?” Varken Sofia eller jag visste just då hur vi skulle svara. Den här frågan har slagit mig själv flera gånger förut. Vi är alla som arbetar här personal. Men jag kan inte hålla med om att vi alla är pedagoger. Sofia och jag har diskuterat det här med varandra och några andra kollegor till och från. Vad är pedagog och vad är personal? Har det bara med utbildning att göra? Eller är det ett sätt att vara, att förhålla sig?

Syfte, frågeställning och metod

Syftet med denna essä är att granska, synliggöra och undersöka vad det är som utmärker en god pedagog idag. På förskolan är vi många olika personer med olika utbildning, erfarenheter och kunskaper, vilka ska stråla samman till en enhet med gemensam värdegrund och uppsatta mål. Som pedagog behöver jag veta hur barnen lär, att det sker på många olika sätt, hela tiden. Pedagogen behöver också kunskap om hur barnet uppfattar både sig självt och sin omvärld för att kunna möta och samspela med barnet, men också ställa utmanande frågor så dess tänkande utvecklas. Det är också viktigt att förstå hur kulturella särdrag, värderingar och uppfostringsattityder som barnen erfar i sin närmaste omgivning påverkar barnets läroprocess

i förskolan (Pramling Samuelsson & Sheridan 1999 s.104-106,115). Frågan om vad som utgör en god pedagog är svår att svara på, det går inte att ställa upp några entydiga svar. Det vill jag nu undersöka genom att reflektera över situationer i min verksamhet.

I mitt reflekterande arbete ställer jag mig frågorna:

- Kan man definiera vad som krävs för att vara en god pedagog?
- Kan den goda pedagogen beskrivas utifrån ett antal kännetecken?
- Vilken skillnad gör erfarenhet, utbildning och praktisk kunskap?
- Vad är vikten av självreflektion?

Metoden jag använder är essäform i vilken jag reflekterar över min yrkeserfarenhet och knyter den till vetenskaplig litteratur. Denna akademiska skrivform är framtagen på Södertörns högskola, Centrum för praktisk kunskap. Essä betyder försök och är av en sökande, prövande karaktär där litteratur och teorierna ifrån dessa möts i mitt skrivande. I essäskrivandet utgår författaren från sina erfarenheter, en så kallad praktisk kunskap. Det här reflekterande arbetssättet ger mig en ökad förståelse för och olika perspektiv på mitt dilemma.

Essän utgår ifrån ett egenupplevt dilemma i min yrkeserfarenhet där jag för en diskussion om och med litteraturen, tar del av teorier samt sätter mina egna erfarenheter och reflektioner i ett vetenskapligt sammanhang. I mitt arbete kommer jag även att kritiskt granska mitt eget och mina kollegors förhållningssätt och försöka förstå vad som gör somliga till bra pedagoger och andra mindre bra. Genom skrivandet och med hjälp av den vetenskapliga litteraturen reflekterar jag över och diskuterar min egen förståelse för begreppet pedagog och hur det används på förskolan.

Reflektion

Vår syn på en god pedagog

På min arbetsplats har vi aldrig haft någon gemensam diskussion av de olika begreppen pedagog och personal och dess innebörd. Vi har olika erfarenheter och kunskaper vilka vi förvaltar på olika sätt. Vi talar oftast om oss själva som pedagoger. Det var en tid sedan vi övergav ordet personal. Inte Britten, kommer jag på nu. Hon talar alltid om sig själv och alla oss andra som personal. Det kan bero på att hon arbetat väldigt länge i förskolan och att begreppet pedagog har för henne tillkommit på senare tid. När Britten säger personal känns

det som att ”daghemssynen” tar för stor plats, det vill säga att tonvikten ligger på omsorgen om barnet istället för balansen mellan omsorg och lärande som är meningen i dagens förskola. Sara och Lisa blandar begreppen lite till och från. De använder både ordet pedagog och personal vilket kan betyda att begreppet pedagog upplevs som diffust. För mig innebär begreppet pedagog hur jag förhåller mig till barnet och att jag har empati och förståelse för barnet. Det visar helt klart att begreppet ”god pedagog” är svårfångat och att vi själva inte vet hur vi ska använda det eller vilka kriterier som ligger inbäddade där i.

Betydelsen av att ta ansvar, visa respekt och intresse för varje enskilt barn och som pedagog försöka förstå barnets tankar och uppfatta dess intressen ska ligga till grund för verksamheten. Vi diskuterar den allsidiga utvecklingen, hur vi i verksamheten kan stödja och uppmuntra barnet i alla delar, emotionellt, fysiskt, intellektuellt och socialt, men mindre diskussioner om hur vi kan utmana dem. Här spelar både engagemang, kunskap och erfarenhet stor roll vilket ter sig mycket olika mellan oss pedagoger på min arbetsplats. Barn är väldigt olika och det ställer stora krav på oss pedagoger.

Var är ansvaret då Britten låter bli att trösta det ledsna barnet vilket upplevs som jobbigt för att det gråter och inte är tryggt? Sara och Lisa uppfattar situationen men gör ingen ansats att handla. Här kan också erfarenheten från sin egen barndom spela roll. Som Lisa beskrev när hon var liten, var det inte lika mycket fokus på barnen. Det bemötandet hon fick när hon var på dagis, kanske hon nu själv ger till barnen på förskolan.

Barnsyn och barndom

Vi har också olika syn på barn. Jag tror att vi alla har föreställningen om barn som kompetenta, men att innebörden i ordet kompetent skiljer sig mellan oss pedagoger. Lisa till exempel brukar jämföra sig själv med hur det var när hon var liten och vad man gjorde då på daghemmet. Det var mycket tid till lek och en del förutbestämda aktiviteter som att sy dukar och lägga mosaikplattor i olika mönster. Det var inte ofta de vuxna frågade vad man ville göra eller hur man tänkte. Än mindre var det några temaarbeten utifrån barnens idéer och intressen. Med den jämförelsen tycker hon att barnen idag får göra mer aktiviteter, det är mer kulturella upplevelser och en mer bestämd syn på barnets lärande. I dag skall man utgå från barnets erfarenheter och intressen i sin verksamhet, observera, reflektera och analysera. Lisa tycker att det tar alldeles för mycket tid. Hon gillar inte att det är så stark fokus på varje enskilt barn.

Lisa vill planera och utföra aktiviteter utifrån vad hon själv anser är roligt och vad hon anser att barnen skall få med sig i upplevelser. Ett exempel är kravet på pedagogisk dokumentation vilket är ett sätt att synliggöra barnets utveckling och lärande. Det tycker Lisa känns besvärligt, så mycket tid åt text och foton, det gjorde man inte ens åt sina egna barn uttrycker hon.

Jag tror inte Lisa vet hur hon ska agera som pedagog. Att komma åt barnens tankar och utveckla temaarbeten utifrån dessa kräver ett engagemang och ett lyssnande som vuxen. Det krävs också kunskap och vilja att ge barnen så många uttryckssätt som möjligt, till exempel genom drama och bild. Idag har pedagogen också fått en arbetsförskjutning från att mer ha fokuserat på barnets behov, omsorg och fostran till idag då utveckling och lärande är ledord i verksamheten. Då krävs det många diskussioner och kunskap om hur vi skall utvärdera vår verksamhet. Det tycker inte jag att vi har idag. Min uppfattning är att det råder en slags outtalad kunskap, alla vet vad de ska göra och varför och sedan gör man bara. Vi resonerar mindre om, eller inte alls, hur vi kommer fram till vilka aktiviteter vi skall ha och hur vi ska gå vidare. Allra minst hur vi ska utmana barnen i deras tänkande.

Britten och Sara uttrycker också en motvilja mot dokumentationen. De tycker vi ser att barnen utvecklas ändå. Så är det också men det vi missar med det synsättet är att i dokumentationen synliggör vi inte bara barnet utan också oss själva. Utifrån en tolkning och analys kan vi sedan medvetet utmana barnens gjorda erfarenheter (Forssell 2011, s.210), vilket också är läroplanens intentioner (Lpfö98/2010, s.15).

Vi har olika uppfattningar om normer och värderingar som är förankrade i vår barndom. Vad vi kommer ifrån, våra olika sociala, kulturella och etniska bakgrunder spelar också roll i förståelsen och vilka tolkningar vi gör i olika situationer. Det gäller att tillskansa sig ett interkulturellt förhållningssätt, att ha en förståelse för varandras kunskapssyn och försöka förstå varandras tankesätt (Lorentz & Bergstedt 2006 s.17, 237). Jag ser både Lisa, Sara och Britten och även mig själv då och då, som personal då de utgår mer ifrån sin egen barndom, sina erfarenheter och en bestående kunskapssyn, det vill säga att det jag en gång lärt mig om barn råder fortfarande. Våra föreställningar om barn styr vårt handlande, arbetssätt och diskussioner om barnen och verksamheten. Då vi inte diskuterar våra olika kunskapssyner så visar vi heller inte om vi har någon förståelse för de samma. Jag kan bara gissa att vi åtminstone försöker förstå hur vi tänker.

Pedagogrollen

Pedagog är en mycket viktig person vilken visar en tydlig samstämmighet mellan det den säger verbalt med sina ord och vad den säger med kroppen. Jag citerar Pirjo Repo (2009):

Ansvar betyder att man svarar på en annan människas uttalade och outtalade behov. Respekt är att se en person sådan som hon är med sin unika individualitet. Och att man har intresse av att den andra växer och utvecklas i full frihet. Att förutsättningslöst försöka se barn, att försöka förstå deras tankar och intentioner. Jag måste kunna öppna mitt sinne, lära mig se med barnens ögon för att kunna börja min undervisning där de är. Perceptionen, hur jag ser och uppfattar det jag ser, är impregnerad av min karaktär. Jag är inte bara ansvarig för mina avsikter att handla, mitt praktiska omdöme eller mitt val mellan alternativ. Jag är ansvarig för hur situationen visar sig för mig, för eventuellt utelämnande av etiskt relevanta detaljer och för förvrängningar. Jag blir som jag gör och jag gör som jag blivit. Jag gör som jag ser (och känner) och jag ser (och känner) som jag blivit (Repo2009 s.298, 307-309).

Brittens handlande vid sandlådan tycker jag varken föregås med respektfullt handlande eller att se till barnets bästa. Istället för att försöka få Kalle trygg utelämnar hon honom och går därifrån. Hon ger varken Kalle eller oss andra i situationen några andra alternativ. Själv tycker jag mig ha en stor portion empati och kan sätta mig in i Kalles känsla av övergivenhet. Jag försöker lugna honom och ta honom i min famn och liksom visa honom att det ordnar sig. Hade jag låtit mina egna behov varit i vägen hade jag säkert sagt att jag var upptagen med andra barn och någon annan får ta hand om honom. Men om jag förutsättningslöst ser på barnet och agerar i stunden utifrån vad jag anser barnets bästa, visar jag också barnet respekt, du är viktig.

Lisa kanske ser varje barn som en unik individ men hon visar det inte i handling. I hennes agerande med aktivitetsstyrda dagar utan utrymme för barnets egna intressen och idéer, visar hon inget intresse av att se barnen växa och utvecklas i full frihet. Genom detta förhållningssätt begränsar vi på samma sätt oss själva och varandra. I Lisas verksamhet sker lärandet utifrån den vuxnes ögon och den vuxnes tro på vad barnet vill och önskar.

När jag tänker på en pedagog så är det en person som ser barnet som medskapare, att man ser att det är i mötet med barnet kunskap uppstår, vad vet du, vad vet jag, vad kan vi göra av det tillsammans? Sådana handlingar ligger sedan till grund för det fortsatta lärandet och den

pedagogiska verksamheten i förskolan. Pedagogen ser barnen varje dag med lite andra ögon och kunskapen blir föränderlig. Att till exempel ställa sig frågor som måste vi äta mellanmålet vid bordet varje dag, de här tre barnen åker i en rymdfarkost just nu, de kan äta sitt mellanmål där. Pedagogen ser det enskilda barnet, till exempel när vi ska gå ut med barnen på gården säger jag som pedagog att nu ska... och barnens namn. Som personal ser jag också barnet men inte lika enskilt. Oftast nämner jag inte barnen vid namn när de ska gå ut, för att belysa samma situation, utan i vi-form, att nu ska vi gå ut. Som personal tror jag att man ser syftet med läroplanen att det är jag som ska lära barnen så mycket som möjligt efter uppsatta mål. Som pedagog ser jag att det är ett medskapande mellan mig och barnet, att lärandet är en process och att det är jag som pedagog som skapar förutsättningarna för den processen. Är det möjligen det som kan skilja en personal från en pedagog?

Det kompetenta barnet

Synen på barnet som kompetent kommer från att man ser på barnet som resursrikt och aktiv medskapare av sin egen kunskap. När pedagogen har en tilltro till barnets egen förmåga och lust att lära så utmanar och stimulerar det barnet. Vygotskij hade teorier om att barn presterar mer om de har kompetenta kamrater eller handleds av vuxna, än de skulle göra på egen hand, att barnet utvecklas snabbare om det utsätts för krav som ligger straxt ovanför den nivå där det befinner sig (Strandberg 2006, s.52).

Henry Egidius (1999) har fört samman de pedagoger vilka han anser har en samsyn om ”att de ser utvecklingen som det gradvisa förverkligandet av en i människans inneboende god natur”. Det är en syn på att människan har en egen vilja och drivkraft vilken leder och ansvarar för sin egen utveckling. I den europeiska kulturen kallas det också för humanismen (Egidius 1999, sid.17). Synen på barnet som kompetent med egen vilja att utvecklas återfinns vi i dagens läroplan för förskolan.

En av de så kallade självförverkligandets pedagoger var Maria Montessori (1870-1952). Hon hade en vision om ett fredligt och hållbart samhälle och likt andra aktivitetspedagoger ansåg hon att undervisningen och fostran var väldigt viktig. Montessori menade att alla delar i barnets utveckling var lika viktiga; Den emotionella, sociala, fysiska liksom den intellektuella utvecklingen. Hon menade också att läraren måste ha ett verkligt intresse för den växande människan vilket är grunden för att lära känna barnet. För att uppnå detta måste läraren

utveckla sin förmåga att observera och vara medforskare med barnet. Viktigast var att som lärare ha viljan och önskan att se barnet som den unika individ det är och att inta en handledande roll istället för undervisande (Forssell 2011, s.197,209).

”När hon själv känner, ett glödande intresse, efter att ”se” det själsliga fenomenet hos barnet, och erfar en klar glädje och en omätlig iver i att observera det, då vet hon att hon är ”invigd”. Då blir hon en ”lärare” (Forssell, 2011 s.161).

Jag kan bara stämma in i detta synsätt att varje barn är unikt. Jag känner att jag kan ha blivit ”invigd” för jag tycker det är så fantastiskt roligt att bara betrakta barnen och se hur de kommunicerar och kan känna en äkta glädje över att se hur de löser problem och meningsskiljaktigheter.

Lev Vygotskij (1896-1934) anses vara en av de mest framstående tänkarna inom pedagogik. Likt Montessori ansåg Vygotskij att utvecklingen kommer inifrån. Vygotskij menade att vägledning var mycket viktig vid inläring. Tänkandet föds med språket och det är i samspelet med andra man lär sig nya saker.

En pedagog är enligt detta resonemang en person som ser barnet som kompetent och som ansvarar för sin egen utveckling. Att känna djupt och starkt och ha en tilltro till barnets egen förmåga att lära och utvecklas. Det här synsättet både förenar och skiljer oss pedagoger åt på min förskola. Vi säger oss se alla barn som kompetenta, att de har en egen vilja och en egen drivkraft. Sedan skiljer det sig i hur vi gör den synen levande i praktiken om och hur vi observerar och dokumenterar. De flesta pedagoger är aktivitetsstyrda och lyssnar inte in barnen. De bestämmer vilka aktiviteter det ska vara, vilka som ska vara med i dem, när och var de ska vara. Observationer görs så gott som aldrig och det blir en del foton uppsatta på väggen som dokumentation.

Montessori arbetade fram olika metoder utifrån observationer av barnen. Hon underströk att det inte enbart handlade om en metod utan kunskap om barn på en vetenskaplig grund. Montessori ville att undervisning skulle anpassas efter barnet och att den vuxne bara var en länk mellan barnet och de uppgifter det ville utföra. Den vuxne skulle inte lägga sig i förrän barnet själv bad om hjälp (Simmons-Christensson 1997, s.129-130).

Loris Malaguzzi (1921-1994) var förskollärare och barnpsykolog i Italien. Han grundade den inriktning inom pedagogiken som kallas Reggio Emilia (uppkallad efter staden med samma namn). Malaguzzi delade in barnen i tre olika grupper:

- det sovande och fattiga barnet – ett barn som lär sig genom att minnas det man sagt och sedan reproducera sin kunskap. Man ser barnet som ett oskrivet blad, en ”tabula rasa” eller en tom påse som ska fyllas med innehåll.
- det vakna men fattiga barnet – ett barn som styrs utifrån, som lär sig genom att förstå. Barnet har resurser men den vuxne behöver stimulera barnet så det får möjlighet att växa.
- det rika barnet - med kraft och resurser i sig själv- ett barn som vill växa, lära och veta. Ett barn som kan skapa sin egen kunskap, med en inneboende kraft, ett barn med hundra språk, det vill säga ett rikt barn. Det här barnet behöver den vuxne att konstruera världen tillsammans med. En vuxen som kan se och lyssna, att föra dialog med, en vuxen som kan utmana tankarna och överskrida gränserna med (Forssell 2011, s.196-197).

Malaguzzi menade att alla tre barnen finns i Reggios barnsyn men att man valt att fokusera på det rika barnet. Med det syftade han på att ett rikt barn ger rika pedagoger och föräldrar (Forssell 2011, s.247). Alla tre pedagoger ser det kompetenta barnet. Med Montessoris metoder är risken att observationer av barnet tar överhand och att barnen får samspela för lite med varandra och att den sociala träningen får stå tillbaka för individuella uppgifter. Det kan också bli kravfyllt för barnet att den vuxne hela tiden förväntar sig att barnen ska ta egna initiativ. Att gå på Vygotskijs teori och lägga krav strax ovanför barnets utvecklingsnivå, ställer stora krav på mina kunskaper om barnet och då behövs en mängd observationer. Det är tydligt att den kommunala förskolan har ”det bästa av det mesta”, det vill säga att man tagit teorier och metoder från många av de historiska pedagogerna inte minst Malaguzzi och Reggio Emilia vilket läroplan för förskolan influerats mycket av. Gemensamt för dessa pedagoger var visionen om ett samhälle med modern demokrati och upplysta medborgare.

På min förskola ser jag en skillnad mellan oss pedagoger. En del tänker mer på sina begränsningar än på vad och hur mycket de faktiskt kan. Andra är mer uppfyllda av vad de kan och ser mindre av sina begränsningar, likt mig själv. Även synsättet på barnen har liknande variation som till exempel att man ser mer av vad barnen kan eller vad de har svårigheter med. Vår egen syn på barn, den behöver vi få syn på för det är den som styr vad vi gör i praktiken. Balansen där emellan varierar beroende av reflektioner över sig själv, vilka medarbetare man har och hur det ser ut på förskolan just nu.

Synsättet ”De tre barnen” Malaguzzi beskriver kan jag återfinna hos pedagogerna på förskolan. Lisa ser många gånger barnen som tomma påsar som hon skall fylla på med olika

kunskaper. I andra sammanhang kan hon berätta om vad mycket barnen vet och kan men gör ingenting av det, det vill säga att hon inte spinner vidare på barnens idéer och frågor och planera aktiviteter och teman utifrån det. Här finner jag även Britten och mig själv många gånger. Vi har vetskapen om det rika barnet, förstår idén men vi har inte insikten i eller hur vi ändrar verksamheten utifrån barnet. Det behövs också flera som har samma insikt och förståelse över vad som behöver ändras för att det ska bli en slags genomslagskraft. Jag tänker att Britten har också en annan referensram än oss andra. När Britten började arbeta med barn och en tid därefter, var det daghem där barnen var på dagen och där omsorg om barnet var det mest väsentliga. I dagens förskola skall omsorgen balanseras av barnets lärande, liksom Vygotskijs teori om samspelet mellan språkandet, den sociala samvaron med andra och barnets egen inre kraft (Egidius 1999, s.84).

Kunskap – erfarenhet – praktisk kunskap

Vetenskaplig kunskap är undersökningar av verkligheten, iakttagelser och experiment och därav gjorda erfarenheter, snarare än på i förväg uppställda teorier eller filosofiska resonemang. Att ha praktisk kunskap innebär att ha kunskap om vardagliga saker som att knäppa koftan, men också om praktisk yrkeskunskap som att vara pedagog och arbeta pedagogiskt.

Vad är erfarenhet? Det vi har. Erfarenhet kan vara fysisk, mental, subjektiv, andlig, känslomässig, eller social. När man pratar om erfarenhet brukar uttrycket *Trial and error* användas, det vill säga försök och misstag. Det finns också många ordspråk om erfarenhet, t.ex. ”Bränt barn skyr elden till nästa dag” av Mark Twain eller som Carl Hammarén uttryckte; ”Det räcker inte att ha erfarenheter, man måste komma ihåg dem också.” Om vi inte får syn på oss själva och vår kunskapssyn kan vi heller inte förändra. Samhället är föränderligt, synen på kunskap likaså och barn idag är inte som barn var när vi var små. Ibland tror jag därför att vi blandar ihop våra erfarenheter med vår praktiska kunskap. Våra erfarenheter är det vi samlar på oss från det vi föds. Vi behöver pröva på om och om igen innan kunskapen befästs. Praktisk kunskap är det som blir till av lång erfarenhet, då vi ser olika mönster i vårt handlande och agerar därefter. Vi har fått kunskap om att se på sammanhang och situationer ur olika perspektiv. Det här kallar Lotte Alsterdal för ”Det tredje ögat”(Alsterdal 1999 s.2).

I artikeln *Tänkandets gryning* skriver Jonna Hjertström Lappalainen och Eva Schwarz om att det som gör att människan uppfattas som bildad är mängden av det man lärt sig avgörande samt hur hon tar hand om sina kunskaper. För att göra det på bästa sätt behöver man känna till sina kunskaper och vad man kan lyckas göra med dem, likväl som sina begränsningar. De skriver vidare att det i en bildningsprocess är en betydande synpunkt, att utveckla en förmåga att reflektera över olika perspektiv, däribland sitt eget samt att kunna jämföra dessa med varandra (Hjertström Lappalainen & Schwarz 2011, s.1). Det kan jag själv relatera till samt till pedagogerna på min arbetsplats. Jag har en stor portion av kunskap och erfarenhet efter många år i yrket och jag har varit väl medveten om mina kunskaper vilka jag tycker ökar vart efter åren går.

Jag ser det som att vi har olika erfarenheter och olika teoretiska utbildningar. En del har inte arbetat tillräckligt länge för att ha utvecklat "Det tredje ögat" och andra styrs mycket av sina erfarenheter från sin egen barndom och utvecklar inte sitt seende. En del saknar också viljan att se annorlunda och vilja förändra. En del är helt enkelt "för mycket vuxna". "Pedagoger lägger sig gärna till med de vuxnas privilegium att iaktta barnen och inte sig själva, att lägga märke till barnens brister men inte sina egna (Korczak 2002, s.54). Lotte Alsterdal säger också att det inte räcker med erfarenhet för att tillägna sig praktisk kunskap och att Det tredje ögat är mer än så. Det är en förmåga att ha ett seende i sitt yrke och uppmärksamma situationer och att handla som situationen kräver. Att kunna bedöma, urskilja, avväga och överlägga väl för att handla så som behövs i rådande stund (Alsterdal 1999 s.2). Min kollega Sofia har det tredje ögat, hon såg direkt vad situationen krävde där jag satt med de gråtande barnen i sandlådan. Vis av erfarenhet börjar hon sjunga en för barnen välkänd melodi, vilket lugnar och intresserar barnen och det känns tryggt igen.

Om jag ser pedagog som profession så är utbildning viktig. Då räcker det inte med endast erfarenhet utan den behöver kompletteras med pedagogiska och teoretiska kunskaper. En sjuksköterska kan inte bli läkare på grund av lång erfarenhet, lika lite som en barnskötare kan bli förskollärare utan att studera vidare. För att kunna följa förskolans läroplan behöver jag kunskap om barns utveckling och förstå olika teorier om barns lärande. Det kan jag bara få om jag studerar. Jag kan läsa hur många vetenskapliga teorier som helst men jag behöver också kunna förvandla dem i praktiken. Vad gäller den praktiska kunskapen och "Det tredje ögat" det vill säga förmågan att ha ett seende i sitt yrke och uppmärksamma situationer och att handla som situationen kräver, kan man oftast efter många års erfarenhet. Men här skiljer det sig också. Jag får inte automatiskt "Det tredje ögat" på grund av lång erfarenhet, utan jag

behöver en vilja och en drivkraft att själv utvecklas och ställa mig frågor som: "Vad är det goda?", "Vad är det rätta?", "Hur bör man bete sig?" Vilket förhållningssätt har jag?" Hur ser min ledstjärna ut? Pedagoger behöver liksom barnen få både teoretisk näring och praktiskt användande för att skapa nya förutsättningar för barns lärande (Pramling Samuelsson & Sheridan 1999 s.48).

Att utbilda sig till pedagog och att vara pedagog, det är olika. Utbildningen är en del sedan handlar det om att bli. Att bli sker genom erfarenhet och att få syn på sig själv, vad jag bär med mig vilket påverkar hur jag är som människa. Det är något som ständigt äger rum. Samma person tror jag kan vara både pedagog och personal och att det då mer är handlandet i rådande situation som avgör vilken man är just nu. Stress till exempel, kan sätta vilken god pedagog som helst ur spel. För ett litet barn, där bemötandet är avgörande kan det bli väldigt olyckligt. Den fysiska och känslomässiga omsorgen om barnet går in i varandra. Man kan inte ha omsorg om barnet enbart fysiskt utan att ta hänsyn till barnets känslor. I samspelet tillägnar sig barnet sin självbild, vilken vi pedagoger och de andra barnen är med och skapar. Ylva Ellneby är tal- och specialpedagog och förskollärare, hon skriver i boken *Barn och stress* att det är viktigt att skapa nära och förtroendefulla relationer för att barnet skall utveckla tillit. Barnet behöver kunna lita på den som tar hand om det. Känsla av tillit skapas när barnets behov sätts i främsta rummet. Misstro och otrygghet känner barnet som inte bygger upp en tillit till sin omgivning vilket leder till ett stresstillstånd hos barnet och en känsla av att inte kunna lita på någon (Ellneby 1999, s.40-41). Jag ser lilla Kalle som gråtandes blir nedsläppt i sandlådan av en trött och irriterad vuxen. Då viktiga och nära relationer byggs upp i den vardagliga samvaron mellan barn och pedagog ser jag Brittens förfarande som väldigt respektlöst. Tilliten får sig också en hård törn och en känsla av att inte duga eller att vara besvärlig infinner sig hos det lilla barnet. Tryggheten är satt ur spel och jag anser att det behövs en god pedagog att reparera den. Är pedagog ett ord som jag lagt in i min yrkesroll och självutnämnt mig till? För att jag anser mig uppnå innebörden av dess begrepp? Vilka begrepp finns inbäddade i ordet pedagog?

Vad är det som gör goda teoretiska kunskaper och vilken betydelse har lång erfarenhet? Kan man som pedagog vara utan det ena eller det andra och hur blir det då? Poängen med högskolestudier, att fördjupa sig i vetenskapliga teorier är väl ändå att de sedan skall möta erfarenheten, den jag tillskansat mig av mitt arbete. Hur blir det då om jag inte har arbetslivserfarenhet och endast teorier att förverkliga? Det kan vara så att flera av pedagogerna på min arbetsplats enbart har erfarenhet och inga vetenskapliga teorier att tillgå,

som gör att vi har så olika förhållningssätt. Min tolkning är att barnsyn hänger ihop med teorier och erfarenhet samt att teorier förändras över tid.

När Britten vänjer in de nya barnen går hon mycket på erfarenhet. Hon gör som hon oftast gjort men hon orkar inte fullfölja det hon företagit sig utan intar en distans till barnet. Med nyinskolade Kalle agerar Britten respektlöst och tappar sitt ansvar om att arbeta för barnets trygghet. Britten hade också behövt fördjupa sina kunskaper i anknytningsteorier.

Teoretiska kunskaper är mycket viktiga, men är det allt? Med teorier får jag en förklaring på hur olika ting är men också hur det bör vara. Teorier om hur till exempel barn lär sig matematik bygger naturligtvis på mängder av samlad erfarenhet vilka ska leda oss i hur vi kan skapa bättre förutsättningar för barnens lärande. I teorin kan det ske mycket. Jag kan *bli*. Kanske kan jag bli det jag läser om; Pedagogens professionalitet och pedagogisk kvalitet. Sedan handlar det om att *vara*. Att vara en god pedagog i praktiken, att ha praktisk kunskap. Den här distinktionen gjorde man redan under antiken då Aristoteles gör en berömd gränsdragning mellan teori och praktik. Han skiljer då i princip mellan vetenskaplig kunskap, *episteme* och den praktiska visdomen/ klokheten, *fronesis* (Kroksmark, 2003, s.91). I den praktiska klokheten finner vi dygdetik; Att göra vad som är rätt sak i rätt mängd till rätt person i rätt stund av rätt anledning (Nilsson 2009, s.39).

Min slutsats blir att både teoretisk och praktisk kunskap är viktiga och till viss del nödvändiga. Det viktigaste är att pedagogen kan låta den teoretiska och praktiska kunskapen samverka och kommunicera med varandra. Jag menar att erfarenhet inte är tillräckligt för att göra någon till en god pedagog. Därtill krävs att erfarenheten har omvandlats till praktisk kunskap.

Självreflektion att få syn på sig själv och sin påverkan

I texten *I begynnelsen var fantasin* skriver filosofen Jonna Hjertström Lappalainen om människans förmåga att stanna upp och ta ett steg tillbaka och betrakta sina känslor eller begär, som en förmåga att reflektera. Hon skriver vidare att reflektion är det som skiljer oss från djuren och att med reflektionsförmågan kan människan organisera och effektivisera sitt sätt att förhålla sig till sina begär och instinkter (Hjertström Lappalainen 2009, s.18).

Vad jag börjat reflektera mer över och känner mig mer ödmjuk inför är mina brister, vad jag faktiskt *inte* kan eller inte har kunnat tidigare. Jag har bland annat låtit barnens egna tankar och intressen tagit för liten plats i verksamheten. Jag har hört dem men inte *lyssnat* tillräckligt på dem. Jag har trott mig veta barnens bästa, vilka aktiviteter och teman som bäst stärker deras utveckling och lärande.

Jag återgår till situationen i sandlådan när Britten formligen släpper ner Kalle gråtandes i sandlådan och går. Men först talar hon om för mig att jag får hålla på och fota sen. Ordet *hålla på* blir för mig negativt, att det jag gör saknar betydelse, att det bara är jag som tycker det är viktigt att fota barnens lek. Jag blir också upprörd och irriterad över Brittens handlande men väljer att inte säga något om det. Jag hade behövt tala om för Britten att jag tycker hennes agerande var fel och respektlöst mot Kalle. Då hade Kalle också sett och hört att jag sagt ifrån om det som också han känner är väldigt fel. Min erfarenhet av andra liknande situationer gjorde att jag valde att inte säga något. Jag tänkte på Brittens hårdhänta, ryckiga sätt när hon är stressad och trött och ville inte utsätta Kalle för det. Han var redan ledsen.

Mitt eget handlande i verksamheten när jag trott mig veta vad barnen bäst behöver ser jag nu med lite rodnande kinder. Jag som har misstyckt så mycket om hur Lisa arbetar. Jag har gjort liknande själv, låtit aktiviteterna styra för mycket före barnens tankar och idéer. Jag tycker mig veta vad barnen behöver för utmaningar i olika åldrar och har följt upp barnens intressen om till exempel småkryp och sagor genom att vara närvarande här och nu och samtala och berätta. Men där har lyssnandet tagit slut och ersatts av en annan planerad aktivitet eller ett annat barns intresse för stunden. Inget tematiskt arbetssätt där barnens erfarenheter och tankar synliggörs. Dokumentation jag gjort har saknat det pedagogiska innehållet för att bli en fullgod dokumentation, det vill säga att barnets tankar, erfarenheter och intressen återigen inte kommit fram och synliggjort lärandet. Nu vet jag bättre.

Janusz Korczak (f.1878 i Warszawa, eg. *Henryk Goldszmit*), var en polsk-judisk läkare, författare och barnpedagog och har lagt grunden till barnkonventionen vi har idag. Jag citerar en text ur boken: *Hur man älskar ett barn* (1992):

Goda pedagoger skiljer sig från dåliga endast genom det antal misstag och orättvisor de gjort sig skyldiga till. Det finns misstag som en pedagog gör en gång, och efter noggrant övervägande aldrig någonsin kommer att upprepa. De stannar kvar länge i minnet. Om hon handlar fel eller uppträder taktlöst när hon är trött, kommer hon att anstränga sig för

att göra alla sina obetydliga och irriterande uppgifter till rutiner, därför att hon vet att problemen uppstår på grund av tidsbrist. Men en dålig pedagog skyller alla sina misstag på barnen. En bra pedagog vet, att bakom en struntsak kan det dölja sig ett problem som man borde uppmärksamma, och som man inte får underskatta. /...

Om jag går tillbaka till situationen vid sandlådan så skulle en god pedagog enligt Korczak aldrig göra om samma sak igen. En del personal lägger över sin trötthet och tidsbrist på barnet, det är barnet som krånglar och inte gör som man säger. Men om barnet inte gör som man säger utan gör som man gör, så är det inte konstigt att det krånglar när vi vuxna blir stela i vårt kroppsspråk och tappar innehåll och rytmen i språkandet. Då visar det med hela sin kropp –jag vill inte vara med dig, du förstår mig inte! Här kan jag dra en parallell till vad som händer ute på gården. Britten som är trött och känner sig stressad ser inte mer än sitt eget behov av att komma undan och gå in och ringa. Hon ser att Kalle är ledsen men har ingen ork att hjälpa honom. Britten sätter också sig själv före barnen i sandlådan vilka ytterligare två barn blir ledsna då hon lämnar över Kalle till mig och går. Hon kunde inte avväga och överlägga sitt handlande så det blev en bra situation.

Britten, som inte är särskilt uthållig i de vardagliga situationerna i förskolan, blir upprörd och börjar bete sig stressat och förvirrat. Då glömmer hon allt vad pedagogik handlar om och kan börja skälla på både barn och kollegor rakt ut, just i stunden. Britten glömmer att vara pedagogisk. Hon brister i självreflektion och har ett opedagogiskt förhållningssätt. Så hade inte en pedagog agerat som jag ser det.

Det är också viktigt att reflektera över sin egen och kollegors sinnesstämning. Den påverkar barnen väldigt mycket. Det är som att de har osynliga känslspröt förlängt utifrån sina kroppar med vilka de känner av stämningar och sinnesrörelser. De insuper det fysiska rummet med hela sitt väsens styrka och uthållighet och väntar vaksamt på vad pedagogens samvete säger. Tänk om det är så att på vissa av personalen har de osynliga känslspröten vuxit bort och på pedagogen hänger de där, osynligt kvar utmed kroppen för att i varje stund reflektera och agera utifrån barnets behov och förutsättningar?

En del i rollen att vara pedagog är att vara förebild för barnen. Hur blir jag en bra förebild om jag inte ser mig själv? Mitt eget handlande i olika situationer, vad som triggar mig att bli irriterad, arg, ledsen. Kan det vara något jag bär med mig sedan barndomen? Det behöver jag få syn på för att förstå och kunna anpassa mitt eget agerande i olika situationer. Jag tyckte t.ex. att matematik var ganska svårt när jag var yngre. Jag trodde det var för att jag inte var

lika klok som andra, särskilt min äldre syster vilken jag ofta jämförde mig själv med. Därför har jag inte tyckt att matematik varit särskilt roligt och jag har verkligen fått anstränga mig att inte låta det färga mitt arbete med matematik i förskolan. Idag förstår jag matematik, jag har lärt om. På högskolan har jag haft turen att ha en lärare som kunnat förklara vad matematik verkligen är för något. Han är min förebild och av honom har jag fått ett helt ämne. Idag lär jag barnen på förskolan inte bara hur, utan vad matematik är. Vad viktigt det är att vara en god förebild och kunna lära ut på ett bra sätt! Den jag tycker är klok och har förtroende till vill jag ofta efterlikna. Det finns en önskan om att själv kunna ha samma kvaliteter som den person vi vill efterlikna, t.ex. vetskap om hur kunskap ska kommuniceras.

Henry Egidius skriver i *Pedagogik för 2000-talet* om Friedrich Nietzsche (1844-1900) vilken hade uppfattningen om att viljan är fundamentet i vår natur. ”Det gäller att bejaka viljan och ta ställning till vilka värden och vilken moral som vi vill stå för. Inte därför att vi på den vägen kan finna några eviga värden eller någon absolut sann moral utan därför att vi själva måste utforma en bild av oss själva och tillvaron och då också lägga fast de handlingsregler, den moral, som ska vara vår ledstjärna”(Egidius 1999 s.47). Viljan behöver vara en stark drivkraft hos pedagogen. Lika stark som barnets vilja att lära behöver pedagogen vilja att lära om barnet och hur det lär, hur verksamheten och miljön ska utformas för att ge barnet nya utmaningar. Som pedagog behöver jag få syn på min egen värdegrund, som Nietzsche menade, vilken moral jag vill stå inför för det är den som leder mig i mitt arbete, i vilket förhållningssätt jag har mot barn och kollegor.

Engagemang

Jag ställer mig också frågande till Lisas och Saras ovilja till att engagera sig i olika situationer. Jag upplever att de ofta gör skillnad på vad som är sitt och andras arbetsområde, sin avdelnings och andra avdelningars barn. Den upplevelsen hade jag också då jag satt med de små gråtande barnen i mitt knä i sandlådan. Det här får jag reda upp själv, de barnen tillhör småbarnsavdelningen, mitt arbetsområde i förskolan. För mig blir det väldigt märkligt. Jag anser det som självklart att hela förskolan och alla barn, är allas ansvar och arbetsfält. Att barnen sedan delas in i grupper utifrån ålder på de olika avdelningarna med olika personal har inget att göra med i vilka situationer jag agerar som pedagog. Vi brukar annars komma bra överens men när det kommer till olika diskussioner vi har på våra arbetsplatsmöten, t.ex. om

barns lärande, pedagogisk dokumentation eller att diskutera reflektioner över barnen och olika aktiviteter, blir det synligt att vi tänker och sedan handlar ganska olika. Vi tycker om varandra som personer men krockar väldigt ofta som pedagoger. Det är skillnad på en person och en persons handling (Henriksen och Vetlesen 2001 s.126).

Är en god pedagog att ha ”den pedagogiska kärleken”, att verkligen se barnen och lyssna till dem? Där bemötandet och samspelet är avgörande och att ge varje barn tid? Tid att utvecklas framåt men kanske viktigast, tid att vara just här och nu?

Pirjo Repo skriver om forskaren Simo Skinnari och *pedagogisk kärlek*.

Enligt hans beskrivning grundar sig den pedagogiska kärleken på respekten för alla människors egenart. Man kan inte få människor att växa till att bli dygdiga personer genom tvång eller genom att skrämmas. En lärare som har pedagogisk kärlek är en äkta människa, som har ett personligt intresse för människor och för undervisning. Speciellt dygdig är läraren då hon glömmer sig själv och ger sig hän åt det hon undervisar. Hon glömmer sig själv och finner då ett djupare inre jag. Hon möter inte sina elever slentrianmässigt, utan verkligen ser och hör dem. Hon är empatisk och etisk (Repo 2009 s.103).

Är det, det som är att vara en god pedagog? Att söka svar på frågor som "vad är det goda", "vad är det rätta", "hur bör man bete sig" vilket förhållningssätt har jag? Att ge sig in i äkta möten med barnen, här och nu, som oftast hela tiden? Att lyssna och vara med barnen, skratta med dem, roas av dem och känna med dem? Att ha pedagogisk kärlek?

Vygotskij menade att intresset och motivationen är de största drivkrafterna till ny kunskap. För att barnen skall vara intresserade och motiverade att lära sig nya saker i förskolan behöver jag som pedagog vara minst lika motiverad och engagerad själv i det jag gör. Hur går det då om man som Sara och Lisa står med händerna i fickorna och inte deltar i barnens lek ute på gården? Eller Lisas motstånd till dokumentation, hur ska man då lära sig se hur barnen uppfattar och lär sig om jag aldrig observerar och analyserar vad de gör? Hur ska jag då kunna planera aktiviteter utifrån barnens tankar och intressen och utmana dem snäppet över deras kunskapsutveckling? Utan kunskap och självinsikt går det inte att förändra synen på att barnet är ett ”tablu rasa”, ett oskrivet blad.

Ansvar - mitt ansvar

I diskussioner om barns lärande, dokumentation och att utveckla samarbetet över avdelningarna, skiner Sara och Lisa med en stark ovilja. Den är så stark att det går att ta på den. Jag vet inte om det beror på brist av kunskap eller att de inte ser förskolan som en helhet. Med deras brist på engagemang blir förskolan som en bostadsrättsförening där varje avdelning är den egna bostadsrätten. Här agerar jag som jag vill utan andras inblandning. Britten, hon sluter sig och får ett buttert uttryck. ”Ja, jag kan ju ingenting ändå.” En stående fras i de olika sammanhangen. ”Jodå, det kan du absolut”, brukar jag säga och lägga armen runt hennes axlar. ”Tänk så mycket erfarenhet du samlat på dig genom åren, det är ju massor av kunskap!” Britten har arbetat i förskolan över 30 år. När jag säger så blir hon lite mer avslappnad i sin kroppshållning och håller med om ja, lite kan hon ju i alla fall. Hon har ju arbetat på dagis i väldigt många år. Men ”det där med läroplanen”, det kan hon inte utantill. ”Nej, det är inte alla som kan det”, svarar jag och fortsätter; ”Grunden är ju att ha ett bra förhållningssätt, att känna och visa respekt och förståelse för barn och föräldrar.” Samtidigt som jag säger det tänker jag att läroplanen förmedlar barnens rättigheter och borde inte alla som arbetar i förskolan då kunna den? Men måste man kunna läroplanen för att vara en god pedagog? Kan jag det själv? Det säger jag inte, just nu.

Jag vill inte trycka ner Britten ännu mer i hennes eländiga känsla. Men jag känner samtidigt att jag inte är helt ärlig. Fegt? Pedagogiskt? Mitt ansvar som kollega, hur blir det när jag väljer att inte säga något?

Om jag inte säger något om de olika tillvägagångssätt vilka jag inte tycker är bra blir det ett slags medberoende. Situationen ändras inte genom att jag tycker att andra själva bör se vilken insats som behövs i rådande stund. Jag behöver klä mina tankar i ord. Utan irritation eller ilska belysa situationen och vad jag anser skulle underlätta och vara bäst för barnen. Jag kanske för lätt och för mycket kan sätta mig in i Brittens situation och känner med henne istället för att känna för henne. Belysa hennes handlande och hur vi kan göra istället på ett bra sätt. Det är viktigt att ha empati men också att kunna sätta gränser för sig själv och andra. Jag skulle behövt prata mer med min chef om de olika situationerna jag tycker Britten brister i respekt för barnet, men jag har erfarenhet från att ledningen på min förskola inte tar tag i brister och förbättrar, utan man får ofta till svar att: ”Det är så det ser ut just nu”. Jag befinner mig i en slags uppgivenhet blandad med att nu får det vara nog! Det leder till att jag förblir min egen ledare både i de olika situationerna och på förskolan. Där av väljer jag att oftast inte

konfrontera Britten, för jag vet att det inte leder till mer än ännu mer upprördhet hos henne och ledsnare barn i stunden.

Förhållningssätt

Att vara pedagog är lika utmanande som ansvarsfullt. Pedagogik är inte bara vetenskap om barn, det är vetenskap om hela människan. Det är stort. Man behöver ha ett förhållningssätt som ser och lyssnar till varje enskilt barn och ge det förutsättningar att uttrycka sig genom olika sätt. Det är också ett förhållningssätt gentemot varandra, en värdegrund som görs synlig i mitt sätt att vara och handla i olika situationer. Jag har alltid tyckt att förhållningssättet till barnet är viktigast, det är min egen pedagogiska utgångspunkt. Jag bär med mig en mening från en text skriven av Martin Buber, judisk filosof (f.1878 i Wien). ”Jag blir till i förhållande till Duet” (Buber 1923, s. 27). Med det menas att våra erfarenheter ristar mönster i hjärnan och vi formas bokstavligen av vad vi upplever i livet. Det vi upplever som barn sätter särskilt djupa spår.

Att förstå att lärandet inte sker utan skapande och fantasi, kunskap fastnar inte om jag inte får in den i kroppen. Alla ämnen går in i varandra, t.ex. att vi inte arbetar med matematik för sig, utan att matematiken går som en röd tråd i alla förskolans aktiviteter så som i leken, skapandet, i bygget med kapla-stavar också vidare. Det finns ett uttryck vi brukar använda i förskolan: ”det man gör med kroppen, det fastnar i knoppen.” Om jag ser till Martin Bubers ”Jag blir till i förhållande till Duet”, konstruerar vi tillsammans kunskapen som råder just nu. Det är i mötet med varandra som vi skapar kunskap och hur den då också blir föränderlig genom vårt sätt att kommunicera och genom olika uttrycksformer.

Om jag som Lisa arbetar mer utifrån ett ämne i taget och talar om vad barnet ska göra, tappar man samkonstruktionen om kunskapen. Då blir barnet mest påfyllt av det jag vill att barnet ska lära. Om jag lyssnar till barnet, ställer frågor och lämnar utrymme för barnets egna hypoteser, skapar vi en gemensam kunskap, här och nu.

Barn behöver bli sedda för dem de är och inte vad de gör. Ibland kan ordet kompetent bli vilseledande och syfta på prestation snarare än barnets eget varande. Det är många pedagoger som ofta talar om för barnet vad duktigt det är, eller vad fint det gör. Om barnet ropar glatt i kanan: ”Titta!” Svarar många: ”Vad duktig du är!” Eller om barnet målat en bild och visar, svarar fler pedagoger: ”Vad fint!” Barn gör inte saker för att vara duktiga eller för att det ska

vara fint. Barn vill bli sedda och bekräftade i det de gör och i deras känsla. Genom att svara vad duktig eller vad fint lägger vi in ett dömande i vårt förhållningssätt till barnet. Vi kan reflektera över hur vi pedagoger bemöter varandra som vuxna, hur säger vi när vi ska visa vår uppskattning till varandra? Säger vi; ”Vad duktig du är!” eller ”Vad fint du gör!” till varandra? Om jag hela tiden blir bemött så känns det som att jag blir talad till och inte med. Det blir också prestationsinriktat av vad jag gjort. Får jag istället höra att: ”De gick bra för Pelle när du visade honom på det sättet!” känner jag mig mer sedd och det blir ett möte mellan oss pedagoger.

Hur man än väljer att se på ordet kompetent, det kompetenta barnet så handlar det om att barnet börjar sitt lärande och utforskande av sin omvärld redan när det föds. Att barnet har förmåga att söka teorier och kunskap, att lära och utforska. Ett barn som är aktivt i sin egen lärande process och inte är som en tom påse som behöver fyllas med ”färdig kunskap”.

I den tidigare beskrivna situationen i sandlådan ser jag just det; Barnens förmåga att söka teorier och kunskap. De lär t.ex. om mängd och volym då de ska med spadens hjälp måtta in sanden i hinken. Med hjälp av fotona i kameran och hur vi samtalar om de samma, ser de också sitt eget lärande.

Johan Amos Comenius (1592- 1670) är genom alla tider en av de didaktiker som påverkat synen på eleven, skolan och läraren. Comenius skriver i, sitt viktigaste arbete, boken *Didactica Magna* betydelsen av att pedagogen förstår barnets behov, dess natur och intellektuella nivå. Som pedagog behöver man kunna förstå barnets förutsättningar och möjligheter vilket barnet känner och utvecklas i positiv riktning. Comenius huvudfrågor om undervisning lever kvar; vad, hur, när, varigenom? Vika vi använder i planering, reflektion och utvärdering i förskolan(Kroksmark 2003, s.114, 117-118). Som pedagog är det viktigt att se varje enskilt barns förutsättningar, se hur vi kan utmana dem men även se om vi på något sätt begränsar dem. Då är det en förutsättning att man har kunskap om barns utveckling och lärande och ser sig själv som medsökande i barnets strävan mot nya egna mål, men utan att som pedagog hamna i en maktposition gentemot barnet att det är jag som styr barnets lärandemål.

Så blir det mer när vi inte reflekterar över vad vi gör. Varför vi gör en viss aktivitet kan vi svara på, men inte hur vi ska utmana barnen vidare. Vi vet att genom att t.ex. spela spel och räkna antal köttbullar övar vi antalsuppfattning. Men allt behöver hänga ihop. För att barnen ska förstå matematik behöver de ett språk. Ett verbalt språk att kunna nämna och benämna

läges och positionsord. Språket utvecklas av kroppens rörelser och då behöver barnet tid och utrymme etc. När vi utvärderar våra aktiviteter behöver vi ställa oss frågor som vad ska göras för att Pelle ska utveckla sitt språk, hur ska vi göra det, t.ex. med sång och rim och ramsor. När ska vi göra det, det vill säga under vilken tid på dagen, ute eller inne och så vidare.

Fler av oss pedagoger intar en maktposition gentemot barnet då vi planerar en aktivitet som barnen skall genomföra men inte utifrån barnets idéer eller deras egna intressen. Vi styr både vad barnet skall lära och hur de skall göra det. På så sätt begränsar vi också barnen. Vi behöver bli mycket mer medvetna om vikten av att analysera, dokumentera och utvärdera vad vi gör med barnen i förskolan.

Avslutande diskussion

Jag tror många gånger att det är handlandet i situationen och inte kunskapen i sig som avgör om man blir pedagog eller personal, eller en mindre bra pedagog. Jag tänker på de olika rutinsituationerna i förskolan och ett klassiskt exempel på en situation då pedagogen kan övergå till att vara opedagogisk, är i hallen med påklädningen då alla behöver gå ut på eftermiddagen och det är stressigt på grund av personalbrist. Personalbrist och brist på tid skapar lätt stress vilket i sin tur leder till att mötet och samspelet med barnet kan bli lite respektlöst. En situation för självständighetsträning blir lätt en procedur som skall gå fort och då finns inte tid för samtal om att strumpan skall sitta på höger fot och att det är fem fingrar som vill in i vanten. Kroppshållningen blir stel och hanteringen av barnet blir hårdare. Barnet känner obehag och blir bångstyrt eller börjar gråta. Det förstår inte vad som händer. Pedagogen blir irriterad och frustrerad att det tar så lång tid.

Som Korczak också skriver att det man veta sig gjort fel och känslan av detta som inte vill lämna medvetandet, gör att man inte utsätter sig för samma situation igen och igen. Istället för att varje gång tänka att när det blir mera tid ska jag ha ett bättre förhållningssätt, när det finns mera tid ska jag ta fram de där instrumenten som lilla Kalle velat pröva så länge och så vidare, så låter man inte bristen av tid styra sitt förhållningssätt, utan strukturerar upp tiden mycket bättre så mötet med barnet fortfarande känns bra om än inte ultimat. Ett barn skall bli behandlat med respekt oavsett personalbrist, tidsbrist, trötthet eller vad det än är man låter stå i vägen för mötet med barnet.

Om jag som t.ex. Lisa utgår mer ifrån min egen barndom, de egna erfarenheterna och en stillastående kunskapssyn, och att mina föreställningar om barn styr mitt handlande, tror jag att man får svårigheter i att hantera situationer då barnets mål krockar mot sina egna och att barnet går starkt därifrån. Barnets mål är att behärska eller förstå något. Om jag inte lyssnar till barnen och ställer frågor som: Vad vill de? Vad är de intresserade av? Hur kan vi gå vidare med det? Vilka upplevelser och erfarenheter kan vi ge barnen? Då tar jag som pedagog bestämmanderätten om vad, hur och när barnet skall lära.

Vi har många lång erfarenhet på förskolan, men långt ifrån alla besitter ”Det tredje ögat”. Den praktiska kunskapen är mycket betydelsefull men vi behöver kunna sätta ord på den. Vad det är vi gör i förskolan och varför. Utbildning är då mycket betydelsefull, vilken kan ge en annan förståelse för barnet och dess utveckling i ett vidare perspektiv. T.ex. vilka övningar och hur vi ska arbeta med förförståelse inför skolan. Det kan gälla något så enkelt som att se talramsans i en miniräknare, men jag behöver som pedagog ha förståelse för varför jag utför vissa aktiviteter och inte bara att det ska vara så. Det kan också vara att få en annan förståelse för barnens lek. Som också Montessori uttryckte att lek, det är barnens arbete. Barns lek är grunden för deras lärande och då behöver vi förståelse för och ge barnen tid att leka.

Jag tror också att min motivation och engagemang ökar om jag verkligen förstår vikten av mitt arbete, jag känner mer glädje och får en vilja att söka mer kunskap. Genom att vidareutbilda mig på högskolan berikas min praktiska kunskap med vetenskapliga teorier, de teoretiska perspektiven hjälper mig att utveckla, ifrågasätta och fördjupa mina tankar och uttrycka min erfarenhet.

Min tolkning är att jag är professionell om jag har goda pedagogiska kunskaper och läroplanens mål i ryggraden. Jag har inte det. Jag ser inte normer och värden, mål och läroplanens riktlinjer och vad jag ska göra med dem, i varje sandkaksbak jag utför med barnen. För mig är inte det, det viktigaste. Jag anser inte att man då automatiskt blir en pedagog som ser barnets lust att undersöka och lära. Hur blir jag som pedagog om jag hela tiden ser varje möte med barnen som ett uppdrag? Min tro är att barnen lär sig ändå, utan min treåriga högskoleutbildning, men med vetenskapliga teorier kan jag agera mer professionellt och utmana barnen vidare i dess utveckling och lärande på ett mer systematiskt sätt. Då ser jag tydligare hur jag kan utveckla barnets förmågor.

Jag antar att det är därför man valt att ta bort begreppet pedagog från förskolan. Professionen handlar mer om ett lärande, då behövs det lärare. Förskollärare, en god pedagog, som har ”den

pedagogiska kärleken”, att verkligen se barnen och lyssna till dem. Då är också bemötandet och samspelet avgörande och att ge varje barn tid att utvecklas framåt, men kanske viktigast, tid att vara just den man är, här och nu.

Jag tror att det är mycket viktigt att hela tiden ställa sig frågor som:

- Vilken barnsyn har jag?
- Hur tänker jag om pedagogrollen?
- Har jag ett interkulturellt förhållningssätt?
- Vilken är förskolans roll i samhället?

Litteratur

- Alsterdahl, Lotte (2009) *Det tredje ögat*. Stockholm: Per Martin Bäckströms förlag
- Britton, Lesley (1992) *Montessori Lära genom lek*. Övers. Ylva Stålmarch. Borås: Wahlströms
- Buber, Martin (1962) *Jag och du*. Övers. Margit och Curt Norell. Stockholm: Bonniers
- Egidius, Henry (1999) *Pedagogik för 2000-talet*. Stockholm: Natur och kultur.
- Ellneby, Ylva (1999). *Om barn och stress*. Falköping: Natur & Kultur
- Forssell, Anna (2011) *Boken om pedagogerna*. Stockholm: Liber
- Henriksen, Jan-Olav och Vetlesen, Arne Johan (2001) *Etik i arbete med människor*. Lund: Studentlitteratur.
- Hjertström Lappalainen, Jonna (2009) ”I begynnelsen var fantasin. Om den reflekterande människan.” I: Fjelkestam, Kristina (red.) *Reflektionens gestalt*. Sidorna 18-35. Stockholm: Södertörns högskola. www.sh.se/centrum
- Hjertström Lappalainen, Jonna och Schwarz, Eva (2011) ”Tänkandets gryning - praktisk kunskap, bildning och Deweys syn på tänkandet.” I: *Våga veta! Om bildningens möjligheter i massutbildningens tidevarv*, Anders Burman (red), Huddinge: Södertörns högskola.
- Kihlbom, Magnus och Lidholt, Birgitta och Niss, Gunilla (2009) *Förskola för de allra minsta – på gott och ont*. Falun: ScandBook AB
- Korczak, Janusz (1992) *Hur man älskar ett barn*. Övers. Ros Mari Hartman och Mira Teeman-Halden. Stockholm: Gotab
- Korczak, Janusz (2002) *Barnets rätt till respekt*. Övers. Ros Mari Hartman. Stockholm: Natur och Kultur
- Kroksmark, Tomas (red.) (2003) *Den tidlösa pedagogiken*. Lund: Studentlitteratur
- Lorentz, Hans och Bergstedt, Bosse (red.) (2006). *Interkulturellt perspektiv*. Lund: Studentlitteratur
- Läroplan för förskolan (1998 revid.2010) Stockholm: Skolverket

Nilsson, Christian (2009) ”Fronesis och den mänskliga tillvaron, en läsning av bok VI i Aristoteles nikomachiska etik.” I: Bornemark, Jonna (red.) och Svenneus, Fredrik (red.) *Vad är praktisk kunskap?* Stockholm: Södertörns högskola

Pramling Samuelsson, Ingrid och Sheridan, Sonja (1999) *Lärandets grogrund*. Lund: Studentlitteratur.

Repo, Pirjo (2009) ”Kärleksfullhet: en dygd i läraryrket? I: Bornemark, Jonna (red.) och Svenneus, Fredrik (red.) *Vad är praktisk kunskap?* Stockholm: Södertörns högskola

Simmons-Christenson, Gerda (1987) *Förskolepedagogikens historia*. Lund: Natur och Kultur

Strandberg, Leif (2006) *Vygotskij i praktiken. Bland plugghästar och fusklappar*. Nordstedts, Finland